

**TERYTORIALNY PLAN SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI
WIELKOPOLSKI WSCHODNEJ**

**WIELKOPOLSKA
DOLINA ENERGII**
siła Wielkopolski Wschodniej

PROJEKT

Konin, luty 2021 r.

Spis treści

1.	Opis procesu transformacji i wskazanie terytorium w obrębie państwa członkowskiego, które będzie najbardziej dotknięte jej negatywnymi skutkami	3
1.1.	Opis spodziewanego procesu transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, zgodnie z celami krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących planów transformacji, zawierający harmonogram zaprzestania lub ograniczenia działalności takiej jak wydobycie węgla kamiennego i brunatnego lub wytwarzanie energii elektrycznej w instalacjach węglowych	3
1.2.	Wskazanie terytorium, które zgodnie z przewidywaniami będzie najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji, oraz uzasadnienie tego wyboru za pomocą odpowiednich szacunków dotyczących wpływu na gospodarkę i zatrudnienie opartych na informacjach zawartych w sekcji 1.1	4
2.	Ocena wyzwań związanych z transformacją w przypadku każdego ze wskazanych terytoriów	6
2.1.	Ocena skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu	6
2.2.	Potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralności klimatycznej.....	9
2.3.	Spójność z innymi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami	10
2.4.	Rodzaje planowanych operacji.....	11
2.5.	Wskaźniki produktu lub rezultatu specyficzne dla programu	16
	Tabela 1. Wskaźniki produktu	16
	Tabela 2. Wskaźniki rezultatu	18
3.	Mechanizmy zarządzania	23
3.1.	Partnerstwo.....	23
3.2.	Monitorowanie i ocena	24
3.3.	Podmiot(-y) koordynujący(-e) i monitorujący(-e)	24

1. Opis procesu transformacji i wskazanie terytorium w obrębie państwa członkowskiego, które będzie najbardziej dotknięte jej negatywnymi skutkami¹

- 1.1. Opis spodziewanego procesu transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu, zgodnie z celami krajowych planów w dziedzinie energii i klimatu oraz innych istniejących planów transformacji, zawierający harmonogram zaprzestania lub ograniczenia działalności takiej jak wydobywanie węgla kamiennego i brunatnego lub wytwarzanie energii elektrycznej w instalacjach węglowych

Transformacja gospodarki UE w kierunku zrównoważonej i neutralnej dla klimatu jest szczególnie istotnym wyzwaniem dla Wielkopolski Wschodniej (WW) – obszaru silnie uzależnionego od monokultury gospodarczej sektora wydobywczego i energetycznego. Transformacja energetyczna (TE) traktowana jest jako jeden z kierunków zmian gospodarczych zachodzących w szerszym procesie wieloaspektowych przekształceń, przynoszących korzyści nie tylko gospodarcze, ale również przestrzenne, środowiskowe czy społeczne.

Transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu ma docelowo doprowadzić subregion do neutralności klimatycznej już w 2040 r., przy zachowaniu zasad sprawiedliwej transformacji. Podejmowane będą ukierunkowane i skoordynowane działania m.in. w zakresie zwiększenia efektywności energetycznej (EE), wykorzystania nośników energii neutralnych dla klimatu, transformacji gospodarki w gospodarkę o obiegu zamkniętym (GOZ), rozwoju nowoczesnego sektora biogospodarki i czystej mobilności, których efektem będzie ograniczenie emisji CO₂ w sektorze elektroenergetycznym o ponad 90-95% do 2030 r., a w pozostałych sektorach do 2040 r. o 80-90%. Realizowane będą działania, dzięki którym do 2030 r. nastąpi redukcja emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55%, zwiększenie udziału energii z OZE w całkowitym zużyciu energii do 32% oraz zwiększenie EE o 32,5%, co pozwoli na dalsze ograniczenie niekorzystnych dla klimatu zjawisk oraz na przybliżenie subregionu do stanu umożliwiającego osiągnięcie neutralności klimatycznej w 2040 r. Powyższym działaniom towarzyszyć także będzie zrównoważenie niektórych pozostałych emisji pyłowych i gazowych (np. pyłu PM₁₀ i B(a)P, NO_x, SO_x). Planuje się, że do końca 2030 r., w powietrzu zostanie osiągnięty poziom dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5} oraz poziom docelowego B(a)P. Jednocześnie prowadzone będą prace w celu zrównoważenia pozostałych emisji przez zwiększenie poziomu ich pochłaniania. Zakłada się ponadto, że do 2030 r. nastąpi zaprzestanie eksploatacji węgla oraz jego wykorzystania w elektroenergetyce i ciepłownictwie. W obszarze TE podejmowane działania w zakresie wyeliminowania emisyjności, poprawy EE czy zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego będą miały na celu realizację założeń Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu na lata 2021-2030 (KPEiK), przyczyniając się do osiągania krajowych celów klimatyczno-energetycznych.

Zakłada się, że efektem wieloaspektowych działań będzie w długim horyzoncie czasu przekształcenie Wielkopolski Wschodniej w obszar neutralny dla klimatu, z rozwiniętą gospodarką zeroemisyjną, zeroemisyjnym transportem oraz nowoczesnym i energooszczędnym budownictwem. Ponadto przyjmuje się, że zielone inwestycje staną się czynnikiem aktywizującym lokalną gospodarkę, wpływającym na podniesienie jej konkurencyjności i zapewniającym nowe atrakcyjne miejsca pracy. Powyżej opisana transformacja Wielkopolski Wschodniej w kierunku neutralności klimatycznej realizowana będzie poprzez podejmowanie ukierunkowanych i skoordynowanych działań szczegółowo określonych w *Strategii na rzecz Neutralności Klimatycznej Wielkopolska Wschodnia 2040*.

¹ Pole tekstowe 12 000 znaków

Harmonogram zamknięcia kopalń oraz wyłączenia bloków węglowych

Funkcjonujące dwie kopalnie: PAK KWB Adamów SA, będąca w stanie likwidacji, oraz PAK KWB Konin SA eksploatują obecnie 4 odkrywki. W przypadku pierwszej z ww. kopalń wydobycie węgla z odkrywki Adamów zakończy się w I kwartale 2020 r. W przypadku kopalni Konin eksploatowane są odkrywki Joźwin, Drzewce oraz Tomisławice, których eksploatacja zakończy się odpowiednio w 2021 r., w 2022 r. oraz do 2030 r. Co ważne PAK KWB Konin SA zrezygnował z eksploatacji złóż: Piaski, Dęby Szlacheckie i Ościstowo. Zakończenie wydobycia węgla będzie miało istotny wpływ na osiągnięcie celu ujętego KPEiK dotyczącego zmniejszenia udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do 56-60%.

W przypadku Grupy ZE PAK wytwarzanie energii z węgla brunatnego odbywa się w 3 elektrowniach:

- Elektrowni Konin – wyposażona w 3 kotły o nominalnej mocy cieplnej 391 MWt, w tym kocioł biomasowy o mocy nominalnej 169 MWt, a pozostałe każdy po 111 MWt. Wyłączenie z eksploatacji 2 bloków węglowych zaplanowane jest na koniec 2022 r. Natomiast do końca 2021 r. planowana jest przebudowa kotła K-7 na kocioł biomasowy;
- Elektrownia Pątnów II – wyposażona w jeden blok energetyczny o nominalnej mocy cieplnej 1 080 MW. Zakończenie działalności Elektrowni planowane jest w 2030 r.;
- Elektrownia Pątnów I – funkcjonujące 3 kotły energetyczne, tj. kotły 1, 2 i 5, zgodnie z pozwoleniem zintegrowanym zostaną wycofane z eksploatacji do końca 2030 r. Pomimo możliwości eksploatacji ww. kotłów do 2030 r. Grupa planuje zakończenie działalności Elektrowni w 2024 r.

Wielkość wyprodukowanej energii w elektrowniach osiągnęła w 2019 r. poziom 6,6 TWh, zużywając przy tym 7,3 mln ton węgla brunatnego oraz emitując 6,61 mln ton CO₂. Tak znaczące emisje powodują, że Grupa stanowi od lat największe źródło emisji CO₂ w województwie – w 2019 r. odpowiadała za ok. 60% emisji CO₂ w województwie i blisko 90% jego emisji w subregionie. Zakończenie działalności kotłów węglowych przełoży się więc na znaczące ograniczenie emisji CO₂, co stanowić będzie istotny wkład do osiągnięcia celu redukcji emisji tego gazu na poziomie krajowym do 2030 r. Ponadto wg planów Grupy ZE PAK w 2030 r. produkowana będzie energia z OZE o mocy zainstalowanej ponad 1,2 tys. MW, co istotnie wpłynie na osiąganie innego celu określonego w KPEiK, tj. osiągnięcia 23% udziału OZE w finalnym zużyciu energii.

-
- 1.2. Wskazanie terytorium, które zgodnie z przewidywaniami będzie najbardziej dotknięte negatywnymi skutkami transformacji, oraz uzasadnienie tego wyboru za pomocą odpowiednich szacunków dotyczących wpływu na gospodarkę i zatrudnienie opartych na informacjach zawartych w sekcji 1.1
-

Wielkopolska Wschodnia zidentyfikowana została w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego 2020+* oraz *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku* jako obszar paliwowo-energetyczny szczególnie narażony na skutki zmian klimatycznych oraz wymagający podjęcia zintegrowanych i skoordynowanych działań w kierunku transformacji społeczno-gospodarczej. Swoim zasięgiem obejmuje miasto Konin oraz powiaty koniński, kolski, słupecki i turecki, zajmujące łącznie powierzchnię 4,4 tys. km², co stanowi 14,9% powierzchni województwa, i zamieszkiwane przez 433,3 tys. osób. Ta część regionu charakteryzuje się wieloma niekorzystnymi trendami. Biorąc pod uwagę PKB *per capita* jest jednym z najgorzej rozwiniętych gospodarczo obszarów województwa, z najwyższą stopą bezrobocia wśród wszystkich subregionów Wielkopolski. W sferze społecznej problemem jest ubóstwo, starzenie się społeczeństwa i wysokie, ujemne saldo migracji.

Struktura gospodarki charakteryzuje się wysokim stopniem specjalizacji ukierunkowanej na działalność przemysłową, w której kluczową rolę odgrywa Grupa Kapitałowa ZE PAK, silnie oddziałująca na środowisko oraz przestrzeń, w tym poprzez zmniejszanie zasobów wodnych

potęgujące zjawisko suszy. Ograniczenie bądź zaprzestanie działalności przemysłu wydobywczego oraz energetycznego opartego o pierwotne źródła energii bez podjęcia odpowiednich działań łagodzących spowoduje szereg negatywnych skutków gospodarczych i społecznych (w tym spowolnienie gospodarcze). Wynika to m.in. z faktu, że Grupa ZE PAK jest istotnym „graczem” w tworzeniu PKB subregionu – w 2019 r. wygenerowała ponad 1,5 mld zł wartości dodanej brutto, tj. 6,1% PKB podregionu konińskiego. Grupa stanowi także ważne źródło dochodów sektora finansów w Polsce – wartość płatności publiczno-prawnych (w wyniku działalności wydobywczej) odprowadzanych przez koncern w 2019 r. wyniosła 119,1 mln zł. Znaczna część tych środków trafiła do gminnych i powiatowych JST (ok. 60%, tj. ok. 70 mln zł). Gminy, na terenie których prowadzona jest eksploatacja odkrywek, otrzymują istotny przychód do własnych budżetów. Wraz z zakończeniem ich eksploatacji nieunikniony będzie spadek dochodów podatkowych części gmin. W przypadku niektórych z nich, udział dochodów z działalności wydobywczej Grupy ZE PAK w ich dochodach własnych osiąga nawet 40-60%. Lokalna gospodarka, włączając w to sektory niezwiązane z górnictwem czy energetyką, pobudzana jest również przez znaczne środki pochodzące z wynagrodzeń pracowników Grupy ZE PAK – w 2019 r. koszty świadczeń pracowniczych kształtowały się na poziomie ponad 406 mln zł.

Podjęcie działań łagodzących skutki transformacji w kierunku neutralności klimatycznej istotne jest również z punktu widzenia rynku pracy, na którym Grupa ZE PAK odgrywa istotną rolę (TE wiązać się będzie zarówno z uratą miejsc pracy, jak i koniecznością przekwalifikowania pracowników). Pod koniec 2019 r. Grupa zatrudniała ponad 4,6 tys. osób (9,0% stanowiły kobiety). Z obszaru subregionu pochodziło 98% pracowników, w tym 48% pracowników pochodziło z Konina, 32% z powiatu konińskiego, a 16% z powiatu tureckiego. Problem TE będzie pośrednio oddziaływał również na kobiety, które są nieaktywnymi zawodowo członkami rodzin pracowników Grupy utrzymujących samodzielnie gospodarstwa domowe. Powstanie i funkcjonowanie kompleksu paliwowo-energetycznego miało na przestrzeni lat duży wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny subregionu oraz dało impuls do dynamicznego rozwoju innych branż, w związku z tym działalność Grupy przekłada się także na zatrudnienie w bezpośrednim oraz pośrednim otoczeniu, które może zostać zredukowane w wyniku transformacji.

Bez podjęcia działań mających na celu przekwalifikowanie pracowników oraz stworzenie nowych miejsc pracy w innych sektorach, a także aktywizacji zawodowej osób z grup nieaktywnych zawodowo nastąpi znaczny wzrost poziomu bezrobocia, który obecnie jest już względnie wysoki – co wynika m.in. z likwidacji w ostatnich latach dużej liczby miejsc pracy w Grupie ZE PAK (od 2011 r. zatrudnienie w Grupie spadło o ponad 4,0 tys. osób). Stopa bezrobocia rejestrowanego w subregionie wynosiła co prawda we wrześniu 2020 r. 6,8%, przy 14,7% w 2011 r., jednak jej spadek spowodowany był aktualną koniunkturą gospodarczą – niezmiennie natomiast kształtowała się ona na poziomie znacznie wyższym niż średnio w województwie (3,7% we wrześniu 2020 r.). Redukcja miejsc pracy i problemy w znalezieniu nowej mogą przyczynić się ponadto do zwiększenia natężenia migracji mieszkańców, w szczególności ludzi młodych, pogłębiając w ten sposób już i tak istotny problem, jakim jest depopulacja, a także powodować wzrost poziomu wykluczenia społecznego i ubóstwa części mieszkańców subregionu.

Utrata dochodów przez samorządy, w szczególności w przypadku gmin, które swój budżet w znacznym zakresie opierają na dochodach Grupy ZE PAK, a także wzrost bezrobocia czy migracje mieszkańców wpłyną istotnie na spadek dochodów JST, co w konsekwencji przełoży się na ograniczenie realizacji inwestycji rozwojowych i dalszą marginalizację subregionu.

2. Ocena wyzwań związanych z transformacją w przypadku każdego ze wskazanych terytoriów

2.1. Ocena skutków gospodarczych, społecznych i terytorialnych przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu²

Kluczowe wyzwania rozwojowe WW związane z transformacją stanowią:

- Budowa innowacyjnej, zasobooszczędnej i zdywersyfikowanej gospodarki
- Transformacja energetyczna w kierunku gospodarki zeroemisyjnej i energooszczędnej
- Rozwijanie oraz poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego
- Przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym
- Redukcja ubóstwa i poprawa dostępu do usług społecznych
- Budowa trwałego kapitału społecznego i potencjału kulturowego
- Przeciwdziałanie degradacji środowiska i adaptacja do zmian klimatycznych
- Poprawa transportowej spójności wewnętrznej i mobilności mieszkańców
- Zmniejszenie nierówności w wymiarze terytorialnym

Przedstawione powyżej kluczowe wyzwania stojące przed WW są wynikiem prac prowadzonych na potrzeby przygotowania Planu, a pogłębiony ich opis został zamieszczony w „Koncepcji sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej”.

WW to obszar silnie uzależniony od sektora wydobywczego oraz energetycznego, który w istotnym stopniu odczuje skutki transformacji. Przejście na gospodarkę neutralną dla klimatu oznaczać będzie upadek sektora wydobywczego oraz konieczność transformacji sektora energetycznego w kierunku odnawialnych źródeł energii. Stanowiąc to będzie przyczyną istotnych fluktuacji w sytuacji społeczno-gospodarczej WW, w szczególności związanych ze spadkiem dochodów samorządów, możliwym spowolnieniem dynamiki wzrostu PKB podregionu konińskiego, a także zwiększeniem bezrobocia i spadkiem poziomu wynagrodzenia części mieszkańców, co przełoży się może do zwiększenia i tak wysokiego poziomu migracji mieszkańców subregionu.

Konieczność realizacji ambitnych celów *Europejskiego Zielonego Ładu* powoduje, że dalszy rozwój WW zależny będzie od przeprowadzenia transformacji gospodarczej. ST w obszarze gospodarczym powinna być postrzegana jako źródło budowy bardziej zdywersyfikowanej struktury gospodarczej i rozwoju przedsiębiorczości (której poziom jest dość niski), w tym w ramach IS. Istotne jest w tym zakresie tworzenie warunków do utrzymania już istniejących i powstawania stabilnych miejsc pracy (szczególnie w przypadku możliwego wzrostu poziomu bezrobocia w wyniku zamykania kopalni), zwiększanie poziomu innowacyjności (obecnie niski poziom w subregionie) i konkurencyjności przedsiębiorstw, wzrost cyfryzacji gospodarki czy pobudzanie aktywności różnych podmiotów do prowadzenia prac B+R.

W ramach transformacji gospodarczej istotne będzie również wykorzystanie posiadanych potencjałów w postaci korzystnych warunków do rozwoju energetyki opartej o alternatywne źródła energii, jak rozwinięta infrastruktura elektroenergetyczna i powiązany z nią kapitał ludzki oraz intelektualny czy korzystne warunki środowiskowe. Będą one podstawą do przeprowadzenia TE w kierunku gospodarki zeroemisyjnej. Kluczowym wyzwaniem TE będzie rozwój energetyki prosumenckiej oraz klastrów energii i spółdzielni energetycznych, a także eliminacja stosowania węgla w elektroenergetyce i ciepłownictwie, zmniejszanie emisyjności i energochłonności w budownictwie, przemyśle, rolnictwie i transporcie, w tym poprzez rozwój miejskiego i międzygminnego transportu publicznego czy rozwój elektromobilności. Należy modernizować i rozbudować sieci energetyczne

² Pole tekstowe [12000]

oraz dostosować je do przyłączania nowych mocy z OZE, a także rozwijać technologie magazynowania energii oraz technologie związane z wytwarzaniem i korzystaniem gazów zdekarbonizowanych takich jak zielony wodór czy biometan.

Istotnym wyzwaniem będzie restrukturyzacja Grupy ZE PAK, najbardziej dotkniętej skutkami transformacji klimatycznej w WW, która spowoduje z jednej strony zakończenie działalności wydobywczej i energetyki odartej na węglu, a z drugiej przekształcenie działalności na odtworzenie mocy wytwórczych opartych o alternatywne źródła energii, a także technologie magazynowania energii oraz związane z wytwarzaniem i korzystaniem z wodoru. W WW funkcjonują również inne przedsiębiorstwa będące istotnymi emitentami CO₂, które dotknięte zostaną transformacją klimatyczną, w szczególności z sektora elektroenergetyki i ciepłownictwa (poza ZE PAK) czy z sektorów ceramicznego, hutniczego, mineralnego, drzewnego i papierniczego, zatrudniających kilka tysięcy osób, których miejsca pracy mogą być zagrożone w wyniku braku działań skierowanych na wymianę źródeł energii/ciepła czy poprawę EE w ramach procesów przemysłowych. Źródłem emisji są również budynki mieszkalne i publiczne oraz transport.

Restrukturyzacja przemysłu, w tym likwidacja części zakładów oraz monopolizacja lokalnego rynku pracy przez sektor paliwowo-energetyczny, a ostatnio także epidemia COVID-19 doprowadziły do istotnego wzrostu bezrobocia w WW. Wśród pierwszych czterech powiatów z najwyższą stopą bezrobocia rejestrowanego w województwie (na koniec 2020 r.) znajdują się powiaty: koniński (1) i słupecki (3) oraz Miasto Konin (4). Transformacja w kierunku neutralności klimatycznej bez realizacji działań łagodzących jej skutki spowoduje intensyfikację niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, poprzez likwidację miejsc pracy w sektorze wydobywczym i energetycznym czy w sektorach towarzyszących. Grupa ZE PAK odgrywa istotną rolę na rynku pracy zatrudniając 4,6 tys. osób (ze średnim wynagrodzeniem kształtującym się na poziomie blisko 5,5 tys. zł, czyli znacznie przekraczającym krajowe, jak i regionalne przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto), z których znaczna część utraci pracę w związku z TE. Nadwyżka siły roboczej pochodząca z sektora górniczego i energetycznego oraz niewystarczająca liczba miejsc pracy poza nim pogłębią występujący brak równowagi na rynku pracy, który objawi się dalszym wzrostem bezrobocia. W celu przeciwdziałania negatywnym trendom konieczne jest tworzenie warunków do utrzymania i powstawania stabilnych miejsc pracy, w szczególności w oparciu o rozwój MŚP. Rozwój subregionu w nowych warunkach wymagać będzie odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, których w pierwszej kolejności należy poszukiwać wśród osób negatywnie dotkniętych TE, w szczególności odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego/które straciły pracę w tym sektorze, a także innych grup nieaktywnych czy zagrożonych dezaktywizacją zawodową. Wyzwaniem będzie podnoszenie i zmiana kwalifikacji pracowników czy osób poszukujących pracy, w tym w zakresie zmiany „brudnych” miejsc pracy na „zielone”. W celu zwiększenia szans na zatrudnienie konieczne jest także podnoszenie jakości kształcenia i dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, a także upowszechnienie kształcenia ustawicznego i możliwości przekwalifikowania.

Przejście na gospodarkę neutralną dla klimatu wiąże się również z niekorzystnymi zjawiskami demograficznymi i społecznymi. Istnieje duże ryzyko, że TE przyczyni się do znaczącego spowolnienia rozwoju demograficznego poprzez większy niż dotychczas spadek liczby ludności w wyniku szybszego odpływu ludzi młodych, migracji zarobkowej, rzadszego decydowania się ludzi młodych na zakładanie rodziny i tym samym do zwiększania dynamiki starzenia się społeczeństwa. W celu przeciwdziałania depopulacji konieczne jest powstrzymanie spadku liczby mieszkańców subregionu, m.in. w oparciu o aktywną działalność w zakresie pozyskiwania nowych inwestycji i wsparcie przedsiębiorczości (nowe miejsca pracy) oraz skuteczną politykę prorodzinną. W sytuacji starzejącego się społeczeństwa (w tym uwzględniając strukturę zatrudnienia w Grupie ZE PAK – 1/3 mężczyzn i połowa kobiet zatrudnionych w grupie znajduje się w wieku powyżej 50 lat), istotnego znaczenia nabiera rozwój srebrnej, a także białej gospodarki, której rozwój istotny jest również ze względu na zwiększoną zachorowalność będącą efektem niskiej jakości środowiska. Likwidacja sektora wydobywczego oraz ograniczenie zatrudnienia w sektorze energetycznym i potencjalne

ograniczenie zatrudnienia w łańcuchu wartości tych sektorów, może przełożyć się także na wzrost ubóstwa i wykluczenia społecznego, które w subregionie kształtuje się – w porównaniu do innych obszarów województwa – na względnie wysokim poziomie. Kluczowe w tym zakresie będzie ograniczanie ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego. Do przeprowadzenia ST niezbędny jest silny kapitał społeczny, będący istotnym zasobem dla tworzenia społecznego „ducha” transformacji. W tym zakresie kluczowe jest budowanie zaufania społecznego, solidarności, nastawienie na współpracę i kooperację. Istotne jest zwiększanie poziomu uczestnictwa mieszkańców w lokalnych relacjach społecznych, a także aktywności obywatelskiej mieszkańców, rozwój trzeciego sektora oraz wolontariatu, wzmacnianie tożsamości i postaw obywatelskich czy wzmacnianie integracyjnej roli kultury i turystyki.

Długotrwała działalność przemysłowa, w tym wydobywanie węgla brunatnego spowodowały, że WW charakteryzuje się największą w skali kraju powierzchnią terenów zdegradowanych i zdewastowanych. Wydobywanie węgla spowodowało znaczne zmiany w środowisku, widoczne nie tylko w morfologii terenu, ale również w zmianie stosunków wodnych (również poza obszarem WW) potęgując tym samym występujące susze. Mają one charakter wieloprzestrzenny i pociągają ze sobą przeobrażenia w pozostałych komponentach środowiska przyrodniczego oraz gruntach rolnych. Przemysł przyczynił się również do degradacji gleb oraz zanieczyszczenia powietrza, co przekłada się m.in. na problemy zdrowotne. ST powinna zatem wyraźnie obejmować eliminację tego rodzaju wpływu na środowisko, jego odbudowę, a także zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu poszczególnych jego komponentów. Kluczowe jest przywrócenie poprzednich funkcji czy właściwości oraz rozwój nowych funkcji na terenach poprzemysłowych, a także odbudowa prawidłowych stosunków wodnych. Konieczne jest przeciwdziałanie zmianom klimatu, jak i adaptacja do prognozowanych skutków jego zmian, poprawa jakości wód oraz ich zrównoważone wykorzystanie, zwiększanie zdolności retencyjnych, a także odbudowa oraz ochrona bioróżnorodności.

Istotnym wyzwaniem w zakresie transformacji subregionu jest zapewnienie odpowiedniego systemu transportowego dostosowanego do potrzeb jego nowego profilu gospodarczego oraz potrzeb mieszkańców, a także jego dekarbonizacja. W związku z transformacją subregionu nastąpi zmiana modelu rozwoju gospodarczego. Przyczyni się ona do zmian kierunków przepływu towarów i ludzi, wynikających z zamykania kopalń i powstawania nowych miejsc pracy w centrach rozwoju gospodarczego subregionu, a także z rozwoju nowych funkcji na terenach pokopalnianych, które powinny cechować się dobrą dostępnością. Wymusza to zmiany w zakresie rozwoju infrastruktury, w której priorytetem będzie rozwój zeroemisyjnego transportu zbiorowego, w tym w zakresie zmniejszania wykluczenia komunikacyjnego mieszkańców, oraz poprawa bezpieczeństwa drogowego. Istotna będzie również poprawa dostępności obszarów działalności gospodarczej do głównych ciągów komunikacyjnych w taki sposób, aby w miarę możliwości transport towarowy omijał obszary mieszkalne, a także zapewnienie sprawnych połączeń z węzłami transportowymi. W związku z ograniczoną dostępnością do infrastruktury kolejowej kluczowy jest rozwój tej gałęzi transportu, w tym budowa linii kolejowej Konin-Turek oraz zakup taboru wykorzystującego czyste źródła i nośniki energii. Dla dalszego rozwoju gospodarczego sprzyjającego budowie łańcuchów dostaw opierających się o przyjazne środowisku formy transportu istotny jest również rozwój infrastruktury kolejowych przewozów towarowych i intermodalnych.

Wyzwaniem jest wzmacnianie potencjałów oraz niwelowanie barier rozwojowych zarówno obszarów zmagających się z trudnościami restrukturyzacyjnymi, obszarów zmarginalizowanych i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, jak i najsilniejszych ośrodków WW. Istotne jest ponadto przeciwdziałanie i zmniejszenie dysproporcji rozwojowych w przestrzeni związanych w szczególności ze zróżnicowaniem dostępności transportowej, nierównomiernym napływem inwestycji, brakiem równowagi na rynku pracy, co prowadzi to do nasilenia procesów migracyjnych i depopulacji w różnych częściach subregionu.

2.2. Potrzeby i cele w zakresie rozwoju do 2030 r. służącego osiągnięciu neutralności klimatycznej³

Łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu osiągane będzie przez realizację szeregu działań, dotyczących sfer gospodarczej, przestrzennej i społecznej, które są odpowiedzią na wyzwania stojące przed WW oraz które mają na celu stworzenie innowacyjnej, zeroemisyjnej i zasobooszczędnej gospodarki, zapewnienie mieszkańcom bardzo dobrych warunków życia oraz godnej i dostosowanej do kwalifikacji pracy, ochronę środowiska przyrodniczego, a także zapewnienie samorządom nowych źródeł dochodu. Kompleksowe podejście do transformacji WW wpisuje się w ideę ST i oznacza równy dostęp do zasobów środowiska, rynku pracy, infrastruktury społecznej i technicznej czy niwelowanie dysproporcji rozwojowych w celu zapewnienia wysokiej jakości życia i możliwości rozwoju w długim horyzoncie czasu. W podejściu tym kluczowe znaczenie mają pracownicy i wspólnoty lokalne dotknięte procesami transformacyjnymi, w szczególności pracownicy sektora wydobywczego i energetycznego, oraz przywracanie środowiska przyrodniczego do właściwego stanu, w tym odtwarzanie właściwych stosunków wodnych oraz różnorodności biologicznej.

Kluczowym elementem w łagodzeniu skutków przejścia na gospodarkę neutralną dla klimatu jest **budowa zeroemisyjnej, dynamicznej gospodarki o obiegu zamkniętym**, w ramach której istotne jest zwiększanie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, rozwój przedsiębiorczości, aktywizacja zawodowa osób z grup nieaktywnych lub zagrożonych dezaktywacją zawodową, a także utrzymanie miejsc pracy oraz tworzenie nowych, zapewniających zatrudnienie dla osób negatywnie dotkniętych skutkami transformacji w kierunku neutralności klimatycznej, bezrobotnych czy płynne zatrudnianie osób młodych wchodzących na rynek pracy. Istotne jest także rozwijanie i efektywne wykorzystanie kapitału ludzkiego na rynku pracy, w związku z czym podnoszone będą kompetencje i kwalifikacje pracowników, w szczególności pracowników z sektorów dotkniętych TE, oraz osób poszukujących pracy. Rozwój zdywersyfikowanej gospodarki, a także wzrost innowacyjności, w tym cyfryzacji, oraz przedsiębiorczości przeciwdziałać będzie spowolnieniu gospodarczemu, co w konsekwencji ograniczy ryzyko marginalizacji subregionu, a także przyczyni się do wzrostu dochodów jednostek samorządu terytorialnego – w szczególności tych, które odczuwać będą największy negatywny skutek finansowy zakończenia dotychczasowej działalności Grupy ZE PAK. Podejmowane działania przyczynią się do rozwoju konkurencyjnej bazy przemysłowej oraz usług rynkowych, zapewniając nowe źródła wzrostu PKB. Przełożą się ponadto na wzrost atrakcyjności subregionu, dzięki czemu ograniczone zostanie zjawisko bezrobocia czy depopulacji. W oparciu o endogeniczne potencjały gospodarcze istotnym aspektem będzie wspieranie działań przybliżających subregion do osiągnięcia neutralności klimatycznej, w ramach których istotnym elementem będzie ograniczenie ubóstwa energetycznego mieszkańców. Równie istotne jest wsparcie rozwoju GOZ, w którym tkwi potencjał w zakresie rozwoju nowej działalności gospodarczej w subregionie, a także powstawania nowych miejsc pracy.

Główną siłą napędową transformacji subregionu powinno być **aktywne społeczeństwo**, dlatego konieczne jest likwidowanie istotnych elementów obniżających potencjał rozwoju społeczno-gospodarczego WW, do których należy zaliczyć występujące różnicowania społeczne. Podejmowane działania przyczynią się do ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego rodzin oraz osób zaliczanych do grup wysokiego ryzyka socjalnego, które bez wsparcia nie są w stanie poprawić swojej sytuacji życiowej, oraz poprawa dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług społecznych. Efektem wsparcia w tym obszarze będzie zmniejszanie nierówności społecznych i skali wykluczenia, do czego przyczyni również aktywizacja zawodowa i przekwalifikowanie pracowników .

Rozwój gospodarczy oraz poprawa jakości życia mieszkańców, przy jednoczesnym poszanowaniu oraz ochronie i odtwarzaniu zasobów środowiska, wymagają **zintegrowanej przestrzeni wysokiej jakości**, której zasoby będą użytkowane również przez przyszłe pokolenia. Jednym z kluczowych

³ Pole tekstowe [6 000]

obszarów mających na celu poprawę jakości przestrzeni i jej funkcjonalności, a przez to wzrost jakości życia mieszkańców i rozwój gospodarki, jest regeneracja obszarów przekształconych wskutek działalności przemysłowej poprzez przywrócenie im poprzednich funkcji czy właściwości, lub zmiana ich sposobu zagospodarowania poprzez nadanie im nowych funkcji. Niezbędna jest odbudowa prawidłowych stosunków wodnych, a także przywracanie różnorodności biologicznej oraz odtwarzanie zdegradowanych siedlisk wodnych i zależnych od wody, dzięki czemu nastąpi wzrost zdolności retencyjnej oraz powiększenie dyspozycyjnych zasobów wodnych. Transformacja WW, w tym zamykanie kopalń oraz rozwój zdywersyfikowanej gospodarki, przyczyni się do zmiany kierunków przepływu towarów, jak i siły roboczej. Ponadto nowe specjalizacje gospodarki będą miały inne wymagania logistyczne i infrastrukturalne niż sektor wydobywczy i energetyczny. W związku z tym konieczne są działania w zakresie rozbudowy/modyfikacji systemu transportowego subregionu w celu dostosowania go do potrzeb nowego profilu gospodarczego subregionu oraz potrzeb mieszkańców, w której priorytetem będzie rozwój transportu publicznego.

Transformacja subregionu dotyczyć będzie całego obszaru WW, natomiast szczególna uwaga skierowana zostanie na tereny, gdzie skala problemów rozwojowych jest największa, w szczególności na gminy, które w największym stopniu dotknięte zostaną transformacją w kierunku neutralności klimatycznej. Ponadto przewiduje się możliwość realizacji działań zintegrowanych polegających na integracji w ramach projektów różnych aspektów społecznych, gospodarczych czy przestrzennych będących źródłem synergii.

2.3. Spójność z innymi krajowymi, regionalnymi lub terytorialnymi strategiami i planami⁴

Odniesienie: art. 7 ust. 2 lit. e)

W ramach Planu podejmowane będą działania przyczyniające się do realizacji KPEiK, który prezentuje zintegrowane podejście do wdrażania pięciu wymiarów unii energetycznej, tj. dotyczących obniżenia emisyjności, EE, bezpieczeństwa energetycznego, wewnętrznego rynku energii oraz badań naukowych, innowacji i konkurencyjności. Transformacja subregionu służyć będzie osiągnięciu wskazanych w ww. dokumencie krajowych celów określonych na 2030 r., tj.:

- udziału OZE w finalnym zużyciu energii określonego na poziomie 23%;
- udziału OZE w transporcie określonego na poziomie 14%;
- redukcji emisji gazów cieplarnianych w sektorach nieobjętych systemem ETS określonej na poziomie -7% w porównaniu do poziomu w roku 2005;
- poprawy EE ustalonej na poziomie 23% w odniesieniu do zużycia energii pierwotnej według prognozy PRIMES 2007, co odpowiada zużyciu energii pierwotnej na poziomie 91,3 Mtoe w roku 2030;
- zmniejszeniu udziału węgla w wytwarzaniu energii elektrycznej do 56-60%.

Plan przyczyni się do realizacji *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku*, w której WW została wyznaczona jako Obszar Strategicznej Interwencji. Plan zawiera ustalenia zawarte w Strategii w zakresie transformacji tej części regionu nie tylko w zakresie przekształcenia jej w wymiarze neutralności klimatycznej, ale także transformacji społeczno-gospodarczej. Zgodnie z jej założeniami celem transformacji jest bezpieczne i płynne przejście z gospodarki opartej na węglu do gospodarki nowoczesnej opartej na energii ze źródeł alternatywnych, w tym OZE, wodoru, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju i poszanowaniem strony społecznej. Transformacja subregionu wnosić będzie istotny wkład w realizację działań przewidzianych dla WW w ramach wszystkich celów strategicznych Strategii, tj.:

Celu 1. Wzrost gospodarczy Wielkopolski bazujący na wiedzy swoich mieszkańców

Celu 2. Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych

⁴ 6 000 znaków.

regionu

Celu 3. Rozwój infrastruktury z poszanowaniem środowiska przyrodniczego Wielkopolski

Celu 4. Wzrost skuteczności wielkopolskich instytucji i sprawności zarządzania regionem

Drugim podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki rozwoju WW jest *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ (PZPWW)*. Określa on politykę przestrzenną, docelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych. Wielkopolska Wschodnia, ze względu na występowanie specyficznych problemów z zakresu gospodarki przestrzennej, została wskazana w Planie jako jeden z obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym: Wschodni Obszar Funkcjonalny. Zgodnie z PZPWW kluczowym celem rozwoju przestrzennego WW jest stworzenie nowych podstaw dla podtrzymania funkcjonowania istniejącego przemysłu energetycznego i oparcia go na innych nośnikach energii, zarówno istniejących w regionie, jak i zewnętrznych. Ważne jest też przedstawienie gospodarki obszaru opartej na energetyce i górnictwie na wielofunkcyjne profile działalności, ze szczególnym uwzględnieniem wzbogacania funkcji usługowych. Dla realizacji celu kluczowego zdefiniowano następujące cele polityki przestrzennej:

Cel 1. Podtrzymanie i restrukturyzacja przemysłu energetycznego

Cel 2. Kształtowanie nowych funkcji stanowiących podstawę rozwoju obszaru

Cel 3. Kształtowanie środowiska przyrodniczego

Plan jest również spójny z projektem *Regionalnej Strategii Innowacji dla Wielkopolski 2030 r.* mającej na celu podniesienie innowacyjności i konkurencyjności regionu poprzez rozwój IS. W związku z powyższym w procesie dywersyfikacji subregionalnej gospodarki istotne miejsce zajmować będą IS, co powinno przyczynić się do wzrostu poziomu konkurencyjności i innowacyjności WW. W procesie tym wykorzystane będą regionalne oraz podregionalne IS, jak Odnawialne Źródła Energii i nowoczesne technologie energetyczne oraz Turystyka, wywodzące się z tradycji tego subregionu oraz jego potencjału wewnętrznego.

W zakresie ochrony środowiska kluczowym dokumentem poziomu regionalnego jest *Program ochrony środowiska dla województwa wielkopolskiego do roku 2030*, określający cele i kierunki interwencji oraz działania zmierzające do poprawy stanu środowiska, z którymi będą zgodne działania podejmowane w ramach transformacji subregionu. Plan jest również spójny z *Planem gospodarki odpadami dla województwa wielkopolskiego na lata 2019-2025 wraz z planem inwestycyjnym*, a także *Programem ochrony powietrza dla strefy wielkopolskiej* oraz *Programem ochrony powietrza w zakresie ozonu dla strefy wielkopolskiej*. Głównym celem pierwszego dokumentu jest przygotowanie funkcjonowania systemu gospodarki odpadami komunalnymi w perspektywie 2019-2025 z uwzględnieniem konieczności spełnienia wymagań wprowadzonego przez Komisję Europejską w lipcu 2018 r. pakietu gospodarki o obiegu zamkniętym. Programy ochrony powietrza mają natomiast na celu przede wszystkim ochronę zdrowia mieszkańców poprzez działania zmierzające do osiągnięcia poziomów dopuszczalnych oraz pułapu stężenia ekspozycji lub osiągnięcia poziomów docelowych substancji w powietrzu.

2.4. Rodzaje planowanych operacji⁵

Łagodzenia skutków transformacji klimatycznej należy upatrywać w zdywersyfikowanej strukturze gospodarczej, wzroście przedsiębiorczości oraz innowacyjności, w tym w obszarach IS, co przeciwdziałać będzie spowolnieniu gospodarczemu, a w konsekwencji ograniczy ryzyko marginalizacji subregionu. Przekształcenie gospodarki subregionu innowacyjną i konkurencyjną gospodarkę wymaga pobudzenia aktywności MŚP oraz innych podmiotów w zakresie B+R. Kluczowym czynnikiem niezbędnym do dywersyfikacji gospodarki oraz ograniczenia negatywnego wpływu

⁵ 12 000 znaków

transformacji klimatycznej na zatrudnienie jest również budowa innowacyjnego i konkurencyjnego sektora MŚP, w którym ważne będzie tworzenie nowych miejsc pracy (z preferencją dla zatrudniania osób, które utraciły pracę w wyniku TE), co powinno przyczynić się do aktywizacji zawodowej mieszkańców.

Rodzaje planowanych operacji:

- inwestycje w infrastrukturę B+R jednostek naukowych i/lub przedsiębiorstw (w tym ich konsorcjów), a także wsparcie projektów badawczo-rozwojowych oraz w zakresie komercjalizacji wyników prac B+R;
- bony na innowacje, tj. dofinansowanie zakupu przez MŚP usług doradczych i badawczych ze strony jednostek naukowych oraz IOB;
- projekty z zakresu budowy ekosystemu start-up'owego, w tym rozwój inkubatorów czy przestrzeni coworkingowych;
- kompleksowe wsparcie inkubacji początkujących firm;
- wsparcie inwestycji w przedsiębiorstwach z sektora MŚP w zakresie dostosowywania do zmieniających się warunków rynkowych i technologicznych.

W obliczu transformacji gospodarczej WW oraz coraz szybszych zmian technologicznych rozwój gospodarki cyfrowej będzie jednym z istotnych czynników przemian społecznych i gospodarczych. Będzie przyczyniać się do wzrostu produktywności i wydajności pracy, rozwoju nowych form pracy czy racjonalizacji wydatków. Nowoczesna gospodarka, oparta o rozwiązania cyfrowe pobudzać będzie innowacje, przekształcając w ten sposób modele biznesowe, procesy wytwórcze czy same produkty. Wspierać będzie także efektywniejsze użytkowanie zasobów czy mniejszego zużycia materiałów. Powszechne udostępnienie zasobów publicznych pozwoli m.in. na większe wykorzystanie ich przez przedsiębiorców, zarówno pod względem korzystania z informacji publicznej w podstawnym zakresie, jak i budowania przedsiębiorczości w oparciu o dane publiczne.

Rodzaje planowanych operacji:

- wsparcie cyfryzacji działalności przedsiębiorstw;
- wsparcie rozwoju elektronicznych usług publicznych oraz zwiększenie do nich dostępu dla przedsiębiorców i mieszkańców;
- powstanie i rozwój cyfrowych baz danych o terenach przemysłowych wraz z waloryzacją tych obszarów.

Duży potencjał w zakresie rozwoju nowej działalności gospodarczej w subregionie, a także powstawania nowych miejsc pracy tkwi w gospodarce o obiegu zamkniętym, która wiąże się również z ochroną środowiska oraz dużymi oszczędnościami.

Rodzaje planowanych operacji:

- projekty z zakresu zmniejszenia zasobo- i materiałochłonności procesów produkcyjnych w przedsiębiorstwach oraz zapobiegania powstawania odpadów;
- projekty z zakresu rozwijania infrastruktury wspomagającej selektywną zbiórkę i recykling odpadów oraz przygotowania ich do ponownego użycia;
- tworzenie punktów napraw i ponownego użycia produktów.

Budowa nowych przewag konkurencyjnych subregionu z myślą o warunkach życia przyszłych pokoleń a także ograniczenie globalnego ocieplenia oraz zanieczyszczenia środowiska wymaga przeprowadzenia TE, dzięki której WW przybliży się do osiągnięcia neutralności klimatycznej oraz zapewni atrakcyjne miejsce do życia i pracy. Podejmowane działania będą miały na celu w szczególności rozwój energetyki prosumeckiej oraz wymianę źródeł ciepła na proekologiczne i przyjazne dla środowiska. Zakłada się, że zielone inwestycje staną się czynnikiem aktywizującym lokalną gospodarkę, wpływającym na podniesienie jej konkurencyjności i zapewniającym nowe atrakcyjne miejsca pracy.

Rodzaje planowanych operacji:

- wsparcie OZE w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej, w tym projekty parasolowe JST dla odbiorców z danego obszaru;
- poprawa EE budynków publicznych i mieszkalnych wraz z instalacją urządzeń OZE, w tym wymiana/modernizacja źródeł ciepła czy podłączenie do sieci ciepłowniczej/chłodniczej;
- działania ograniczające zjawisko ubóstwa energetycznego, w tym uzupełniające działania społeczne dla osób dotkniętych ubóstwem energetycznym.

W transformacji subregionu oraz przeciwdziałaniu bezrobociu, którego wzrost może nastąpić w wyniku TE, kluczową rolę odgrywać będzie wspieranie odporności rynku pracy na zachodzące zmiany. W tym zakresie istotna jest aktywizacja zawodowa kapitału ludzkiego z grup nieaktywnych i zagrożonych dezaktywizacją zawodową, w szczególności osób powiązanych z sektorem paliwowo-energetycznym, a także lepsze dostosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zachodzących zmian, w tym dostosowywanie do wymogów gospodarki zeroemisyjnej czy o obiegu zamkniętym, a także postępu technologicznego. Ponadto coraz szybsze zmiany na rynku pracy będą wymuszać na przedsiębiorcach i pracownikach większą elastyczność. Istotne są także działania mające na celu godzenie życia zawodowego i prywatnego, zwiększające szanse na zatrudnienie osób, które pełnią funkcje opiekuńcze.

Rodzaje planowanych operacji:

- wsparcie dla osób negatywnie dotkniętych transformacją w kierunku neutralności klimatycznej, tj. osób zagrożonych utratą pracy, przewidzianych do zwolnienia lub zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy;
- aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy, w tym biernych zawodowo;
- wsparcie osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej;
- wsparcie rozwoju kompetencji i umiejętności osób pracujących;
- wsparcie rozwojowe na rzecz przedsiębiorstw pozwalające na dostosowanie do zmian w gospodarce;
- rozwój elastycznych i atrakcyjnych form zatrudnienia;
- zwiększenie dostępu do usług opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz osobami z niepełnosprawnościami.

Dla rozwoju WW kluczowe znaczenie ma dostęp do odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej, niezbędnej do budowania „nowej” gospodarki subregionu oraz koniecznej w obliczu postępującej transformacji cyfrowej czy automatyzacji i robotyzacji. W tym zakresie kluczowe jest podnoszenie poziomu umiejętności i kwalifikacji mieszkańców, m.in. poprzez poprawę dostępności do różnych form uczenia się przez całe życie oraz lepsze dopasowanie edukacji i kształcenia do potrzeb i wyzwań rynku pracy.

Rodzaje planowanych operacji:

- projekty z zakresu wsparcia kształcenia zawodowego dopasowanego do potrzeb i wyzwań rynku pracy, w tym wsparcie współpracy z pracodawcami;
- rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych;
- wsparcie uczenia się w formach pozaszkolnych, jak kwalifikacyjne kursy zawodowe, kursy umiejętności zawodowych;
- projekty z zakresu rozwoju szkolnictwa wyższego dostosowanego do potrzeb specjalizacji subregionu.

Wysiłek transformacyjny powinien koncentrować się na wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego przejawach, co jest niezbędnym warunkiem zrównoważonego rozwoju. Dlatego istotne jest podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego rodzin oraz osób zaliczanych do grup wysokiego ryzyka socjalnego. Działania w obszarze włączenia

społecznego powinny koncentrować się na pracownikach (i ich rodzinach), którzy utracili pracę w związku z TE, a także innych osobach znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, w tym kobietach czy osobach z niepełnosprawnościami. Ponadto w celu przeciwdziałania nierównościom i ich pogłębianiu konieczne jest zwiększanie dostępu do dobrej jakości i trwałych usług dla osób niesamodzielnych, niepełnosprawnych, korzystających z pomocy społecznej z powodu niesprawności i długotrwałej lub ciężkiej choroby czy zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotną rolę w walce z wykluczeniem społecznym odgrywać będą podmioty ekonomii społecznej (PES), które powinny również zostać wykorzystane dla wspierania transformacji w kierunku neutralności klimatycznej.

Rodzaje planowanych operacji:

- projekty mające na celu aktywizację społeczno-zawodową osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w szczególności osób dotkniętych TE;
- projekty służące poprawie jakości i efektywności usług społecznych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja);
- projekty mające na celu wsparcie PES w zakresie włączenia w działania proklimatyczne.

Obszar subregionu charakteryzuje się bardzo dużą powierzchnią terenów zdegradowanych i zdewastowanych, które wymagają działań dążących do przywrócenia im poprzednich funkcji lub ich racjonalnego zagospodarowania w nowy sposób. Kluczowe jest ponadto odtworzenie prawidłowych stosunków wodnych w subregionie, m.in. poprzez odtwarzanie naturalnej retencji oraz niwelowanie lejów depresyjnych odkrywek kopalni, a także zapobieganie zbyt szybkiemu odpływowi wód opadowych i roztopowych. Problem hydrologiczny związany z odwodnieniami górniczymi wkracza poza WW, zatem należy umożliwić realizowanie kluczowych działań również poza subregionem – na terenach oddziaływania kopalń.

Rodzaje planowanych operacji:

- rekultywacja, dekontaminacja i remediacja obszarów przemysłowych;
- zagospodarowanie terenów przemysłowych w celu nadania im nowych funkcji, w tym na potrzeby rozwoju instalacji OZE, tworzenia terenów inwestycyjnych, turystycznych czy rekreacyjno-wypoczynkowych;
- rozwój mikro- oraz małej retencji;
- ochrona i odtwarzanie siedlisk przyrodniczych, w tym obszarów podmokłych;
- odtwarzanie sieci hydrograficznej i renaturyzacja przekształconych cieków;
- inwestycje w urządzenia wodne i infrastrukturę hydrotechniczną służącej odbudowie stosunków wodnych oraz zmniejszeniu skutków suszy;
- działania na rzecz adaptacji do zmian klimatu, w tym rozwój zielono-niebieskiej infrastruktury, likwidacja powierzchni nieprzepuszczalnych, rozwój systemów zagospodarowania wodami opadowymi i kanalizacji deszczowej.

Transformacja WW wymaga sprawnie funkcjonującego systemu komunikacyjnego. W tym względzie ważna jest poprawa dostępności transportowej do rynków pracy, usług publicznych, jak i zwiększanie mobilności mieszkańców, a także rozwój proekologicznego publicznego transportu zbiorowego. Powyższe nabiera szczególnego znaczenia w przypadku transformacji regionów górniczych, w których dokonywana jest reorientacja specjalizacji gospodarczych pociągająca za sobą zmianę kierunków przepływu towarów i osób. Istotne będzie również skomunikowanie terenów przemysłowych włączonych do obiegu społeczno-gospodarczego, którym zostaną przywrócone lub nadane nowe funkcje, a także poprawa dostępności szczególnie obszarów o najniższej dostępności komunikacyjnej.

Rodzaje planowanych operacji:

- zakup zeroemisyjnego taboru autobusowego dla połączeń miejskich i międzygminnych z niezbędną infrastrukturą;

- inwestycje w rozwój transportu publicznego, w tym projekty na rzecz integracji transportu zbiorowego oraz poprawy przepływu pasażerów, m.in. rozwój węzłów przesiadkowych;
- rozwój infrastruktury dla ruchu niezmotoryzowanego, w tym rozwój systemu tras rowerowych czy systemów roweru miejskiego.

Ww. operacje obejmują tylko część działań stanowiących odpowiedź na zidentyfikowane wyzwania, niezbędnych do przeprowadzenia kompleksowej ST. Kluczowe jest podejmowanie różnych działań na rzecz rozwoju WW, komplementarnych do działań opisanych w niniejszej sekcji, przy wykorzystaniu różnych źródeł finansowych, w tym programów realizujących Umowę Partnerstwa 2021-2027, Funduszu Modernizacyjnego oraz pozostałych filarów mechanizmu ST. FST i inne źródła finansowania stanowić będą spójną i komplementarną całość, a realizowane w ramach nich projekty powinny przyczynić się do osiągnięcia jak największego efektu synergii. Inwestycje z 2 i 3 filaru mechanizmu ST powinny dotyczyć obszaru WW i wpisywać się w wyzwania przedstawione w sekcji 2.1 oraz zaspokajać potrzeby rozwojowe z nich wynikające, a w przypadku rozwoju gospodarczego wpisywać się również w IS.

2.5. Wskaźniki produktu lub rezultatu specyficzne dla programu

Tabele do uzupełnienia na późniejszym etapie prac – kluczowe jest ustalenie pola interwencji i alokacji na poszczególne typy działań

Tabela 1. Wskaźniki produktu

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
Umożliwienie regionom i ludziom łagodzenia społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu	RCO01	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem (w tym: mikro, małe, średnie, duże)			
	RCO 02	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem w postaci dotacji			
	RCO 03	Przedsiębiorstwa objęte wsparciem z instrumentów finansowych			
	RCO 04	Przedsiębiorstwa otrzymujące wsparcie niefinansowe			
	RCO 05	Start-upy objęte wsparciem			
	RCO 10	Przedsiębiorstwa współpracujące z ośrodkami badawczymi			
	RCO 120	Przedsiębiorstwa wspierane w celu osiągnięcia redukcji emisji gazów cieplarnianych			

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
		pochodzących z działań wymienionych w załączniku I do dyrektywy 2003/87/WE			
	RCO 13	Usługi i produkty cyfrowe opracowywane dla przedsiębiorstw			
	RCO 15	Wytworzona zdolność inkubacji przedsiębiorstw			
	RCO 101	MŚP inwestujące w rozwój umiejętności			
	RCO 22	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej (w tym: energii elektrycznej, energii cieplnej)			
	RCO 34	Dodatkowe zdolności w zakresie recyklingu odpadów			
	RCO 38	Powierzchnia wspieranych zrehabilitowanych gruntów			
	RCO 39	Zainstalowane systemy monitorowania zanieczyszczenia powietrza			
	Dotyczące uczestników ^{6,7}				
	RCO 200	bezrobotni, w tym długotrwale bezrobotni;			
	RCO 201	długotrwale bezrobotni;			
	RCO 202	osoby bierne zawodowo;			

⁶ Należy przekazywać wszystkie wskaźniki produktu i rezultatu dotyczące uczestników.

⁷ Wszystkie dane osobowe mają być przedstawione w podziale według płci (mężczyzna/kobieta – osoba niebinarna). Gdy określone rezultaty nie są możliwe, nie ma konieczności gromadzenia ani przekazywania danych odnoszących się do tych wskaźników rezultatu. W przypadku gromadzenia danych z rejestrów państwa członkowskie nie muszą dostosowywać się do powszechnie uzgodnionych definicji i mogą stosować definicje krajowe.

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Cel pośredni (2024)	Cel końcowy (2029)
	RCO 203	osoby pracujące, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek;			
	RCO 204	osoby poniżej 30 lat;			
	RCO 205	osoby powyżej 54 lat;			
	RCO 206	osoby z wykształceniem średnim I stopnia lub niższym (ISCED 0-2);			
	RCO 207	osoby z wykształceniem na poziomie ponadgimnazjalnym (ISCED 3) lub policealnym (ISCED 4);			
	RCO 208	osoby z wykształceniem wyższym (ISCED 5 do 8);			
		RCO 209 – łączna liczba uczestników ⁸			

Tabela 2. Wskaźniki rezultatu

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
Umożliwienie regionom i ludziom łagodzenia	RCR01	Miejsca pracy utworzone we wspieranych podmiotach						
	RCR 02	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie						

⁸ Obliczana automatycznie na podstawie wspólnych wskaźników produktu odnoszących się do statusu zatrudnienia.

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
społecznych, gospodarczych i środowiskowych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu		publiczne (w tym: dotacje, instrumenty finansowe)						
	RCR 03	MŚP wprowadzające innowacje produktowe lub procesowe						
	RCR 04	MŚP wprowadzające innowacje marketingowe lub organizacyjne						
	RCR 05	MŚP wprowadzające innowacje wewnątrz przedsiębiorstwa						
	RCR 06	Wnioski patentowe złożone do Europejskiego Urzędu Patentowego						
	RCR 29	Szacowane emisje gazów cieplarnianych pochodzące z działań wymienionych w załączniku I do dyrektywy 2003/87/WE, prowadzonych we wspieranych przedsiębiorstwach						
	RCR 11	Użytkownicy nowych publicznych usług i aplikacji cyfrowych						
	RCR 12	Użytkownicy nowych produktów, usług i aplikacji cyfrowych opracowanych przez przedsiębiorstwa						
	RCR 17	Przedsiębiorstwa utrzymujące się na rynku od 3 lat						

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
	RCR 18	MŚP korzystające z usług inkubatora przedsiębiorczości jeden rok po jego utworzeniu						
	RCR 97	Uczestnicy programów przygotowania zawodowego wspieranych w MŚP						
	RCR 98	Pracownicy MŚP kończący ustawiczne kształcenie i szkolenie zawodowe (według rodzaju umiejętności: techniczne, zarządzanie, przedsiębiorczość, ekologiczne, inne)						
	RCR 31	Wytworzona energia odnawialna ogółem (w tym: energia elektryczna, energia cieplna)						
	RCR 32	Energia odnawialna: zdolność wytwórcza przyłączona do sieci (operacyjna)						
	RCR 46	Ludność obsługiwana przez instalacje recyklingu odpadów i małe systemy gospodarowania odpadami						
	RCR 47	Odpady poddane recyklingowi						
	RCR 48	Odpady poddane recyklingowi wykorzystywane jako surowce						
	RCR 49	Odpady odzyskane						

Cel szczegółowy	Nr identyfikacyjny	Wskaźnik [255]	Jednostka miary	Wartość bazowa lub wartość odniesienia	Rok referencyjny	Cel końcowy (2029)	Źródło danych [200]	Uwagi [200]
	RCR 50	Ludność odnosząca korzyści ze środków na rzecz jakości powietrza						
	RCR 52	Tereny zrekultywowane wykorzystywane jako tereny zielone, pod budowę mieszkań socjalnych lub pod działalność gospodarczą lub społeczną						
dotyczące uczestników ⁹ :								
	RCR 200	uczestnicy poszukujący pracy po zakończeniu udziału w programie;						
	RCR 201	uczestnicy biorący udział w kształceniu lub szkoleniu po zakończeniu udziału w programie;						
	RCR 202	uczestnicy uzyskujący kwalifikacje po zakończeniu udziału w programie;						
	RCR 203	uczestnicy pracujący, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po zakończeniu udziału w programie						

⁹ Wszystkie dane osobowe mają być przedstawione w podziale według płci. Gdy określone rezultaty nie są możliwe, nie ma konieczności gromadzenia ani przekazywania danych odnoszących się do tych wskaźników rezultatu. W przypadku gromadzenia danych z rejestrów państwa członkowskie nie muszą dostosowywać się do powszechnie uzgodnionych definicji i mogą stosować definicje krajowe.

3. Mechanizmy zarządzania¹⁰

Odniesienie: art. 7 ust. 2 lit. f)

3.1. Partnerstwo

Powodzenie sprawiedliwej transformacji WW opiera się na przejęciu za nią odpowiedzialności przez wszystkie strony zaangażowane w ten proces, w związku z czym już na etapie opracowywania Planu włączone zostało szerokie grono partnerów, co przewiduje art. 7 ust. 3 rozporządzenia FST. Uwzględnienie zasady partnerstwa na etapie wdrażania Terytorialnego planu sprawiedliwej transformacji dla Wielkopolski Wschodniej (TPSTWW) da gwarancję uczynienia partnerstwa procesem dynamicznym i ułatwiającym dialog przy podejmowaniu decyzji.

Etap opracowania TPSTWW

W kwietniu 2019 r. z władze regionalne doprowadziły do zawarcia „Porozumienia na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej Wielkopolski Wschodniej”. Sygnatariuszami porozumienia zostało blisko 100 podmiotów, reprezentujących sektor publiczny, prywatny i organizacje pozarządowe. Porozumienie stało się fundamentem do powołania w czerwcu 2020 r. na obszarze WW grup roboczych, do udziału w których deklaracje zgłosiło blisko 200 osób reprezentujących rozmaite środowiska. Głównym celem prac grup było zdefiniowanie kluczowych dla subregionu problemów i wynikających z nich wyzwań oraz wypracowanie wytycznych dla planowanego procesu transformacji WW. Poza ww. grupami organizowano różne spotkania z zainteresowanymi interesariuszami, w tym przedstawicielami pracowników Grupy ZE PAK, młodzieżą, osobami zainteresowanymi sprawami hydrologicznymi. Przeprowadzono nabór fiszek planowanych projektów do realizacji po 2020 r. na potrzeby identyfikacji oczekiwań i potrzeb występujących w WW oraz określenie odpowiednich kierunków interwencji. Opracowano Koncepcję sprawiedliwej transformacji Wielkopolski Wschodniej, której założenia były konsultowane z różnymi interesariuszami i która stanowiła punkt wyjścia do opracowania projektu TPSTWW.... (do uzupełnienia na dalszym etapie prac).

Etap wdrażania TPSTWW

Na potrzeby realizacji Planu zaplanowano następujące formy partnerstwa:

- udział przedstawicieli z WW w pracach Komitetu Monitorującego Fundusze Europejskie dla Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2027, który będzie głównym realizatorem zasady partnerstwa na poziomie programu, jako podmiot konsultacyjno-kontrolny;
- powołanie grupy roboczej dot. WW przy KM, której celem będzie wypracowywanie wspólnych stanowisk dot. wdrażania i monitorowania Planu;
- do prac grupy sterującej ewaluacją, funkcjonującej w strukturach Instytucji Zarządzającej, w przypadku badań ewaluacyjnych dot. wdrażania Planu, zapraszani będą przedstawiciele z subregionu, w szczególności w celu omówienia wyników prowadzonych badań.

Samorząd Województwa Wielkopolskiego dostrzeża potrzebę powołania Forum subregionalnego Wielkopolski Wschodniej, tj. ciała dla stymulowania dyskusji strategicznej na temat celów, kierunków i efektów transformacji subregionu. Zadaniem Forum, którego funkcjonowanie wsparte zostanie z pomocy technicznej FST, będzie w szczególności wymiana wiedzy, doświadczeń i informacji między różnymi podmiotami publicznymi i niepublicznymi zaangażowanymi w działania na rzecz transformacji WW, ocena kluczowych procesów i zjawisk mających wpływ na proces transformacji subregionu.

¹⁰ 5 000 znaków.

3.2. Monitorowanie i ocena

TPSTWW będzie elementem szerszego systemu realizacji WRPO 2021+, w ramach którego zaprojektowany zostanie odpowiedni system monitorowania i oceny, uwzględniający monitorowanie osiągnięcia celów zdefiniowanych w Planie. Koordynatorem systemu monitorowania i oceny Planu będzie Instytucja Zarządzająca WRPO 2021+. System ten czerpać będzie z dotychczasowych doświadczeń realizacji programów operacyjnych w perspektywie 2014-2020, w tym wypracowanych mechanizmów oraz narzędzi monitorowania i oceny osiągnięcia wskaźników czy prowadzenia badań ewaluacyjnych – ukierunkowanych w tym przypadku na określenie użyteczności i skuteczności realizacji Planu. Na potrzeby Planu w systemie monitorowania WRPO 2021+ zastosowane zostaną dodatkowe działania wspierające efektywne planowanie, okresową ocenę czy dostosowanie podejmowanych działań do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych obejmujące m.in. organizację corocznego posiedzenia KM w sprawie przeglądu wdrażania Planu, które będzie okazją do ewentualnej korekty jego realizacji czy dyskusji na temat zidentyfikowanych nowych wyzwań czy powołanie grupy roboczej przy KM dotyczącej WW.

Do uzupełnienia/modyfikacji na kolejnych etapach prac

3.3. Podmiot(-y) koordynujący(-e) i monitorujący(-e)

Instytucja Zarządzająca WRPO 2021+: Zarząd Województwa Wielkopolskiego, realizujący swoje zadania przy zaangażowaniu odpowiednich departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu, tj.: Departamentu Polityki Regionalnej, Departamentu Wdrażania Programu Regionalnego oraz Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego.

Instytucja Pośrednicząca (dla TPSTWW): Agencja Rozwoju Regionalnego w Koninie.